

3. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 року № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>.

4. Войтенко Т. В. Фіктивність шлюбу як підстава його недійсності / Т. В. Войтенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=282%3A160512-14&catid=43%3A3-0512&Itemid=47&lang=ru.

5. Голанчук В. С. Сімейне право України : підручник / В. С. Голанчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebk.net.ua/Book/SPраво/06-10/80601.htm>.

6. Повідомлення про оприлюднення проектів статей Кримінального кодексу України щодо посилення боротьби з нелегальною міграцією та виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.pri.gov.ua/uk/publish/article/1934938/>.

7. Погребняк О. Г. Фіктивний шлюб чи легальні документи? / О. Г. Погребняк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://migraciya.com.ua/news/GeneralDirectorateofVMlintheOdessaregion/ua-marriage-or-legal-documents/>.

8. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 482-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=250149647>.

УДК 342.951

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЮ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: ОГЛЯД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

IMPLEMENTATION OF LEGISLATION ON PREVENTION AND COMBATING OF DOMESTIC VIOLENCE: AN OVERVIEW AND PERSPECTIVES

Постол О.І.,
ад'юнкта кафедри адміністративного права та процесу
Одеський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена аналізу нового Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». У статті проведено аналіз змін до визначення форм домашнього насильства; надана характеристика суб'єктам, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; висвітлено заходи попередження домашнього насильства та відповідальність за вчинення домашнього насильства; окрему увагу приділено перевагам нового закону.

Ключові слова: домашнє насильство, форми домашнього насильства, оцінка ризиків, терміновий заборонний припис, обмежувальний припис, суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильства в сім'ї.

Статья посвящена анализу нового Закона Украины «О предотвращении и противодействии домашнему насилию». В статье проведен анализ изменений к определению форм домашнего насилия; представлена характеристика субъектов, которые осуществляют мероприятия в сфере предотвращения и противодействия домашнему насилию; отображены меры предупреждения домашнего насилия и ответственность за совершение домашнего насилия; отдельное внимание отведено преимуществам нового закона.

Ключевые слова: домашнее насилие, формы домашнего насилия, оценка рисков, срочное запретное предписание, ограничительное предписание, субъекты, осуществляющие мероприятия в сфере предотвращения и противодействия домашнему насилию.

The article is devoted to the analysis of the new Law of Ukraine "On Prevention and Combating Domestic Violence". The article analyzes changes in the definition of domestic violence types; characteristics are given to actors involved into domestic violence prevention and counteraction; the domestic violence preventive measures and responsibility for such violence are highlighted; particular attention is paid to the benefits of the new law.

As a result of the research, it was concluded that the necessity and expediency of introducing amendments to the legislation of Ukraine on prevention and counter action to domestic violence would be done.

Thus, the Law of Ukraine "On Prevention and Combating Domestic Violence" provides for a certain mechanism of interaction of subjects of counter action to domestic violence, but functioning quality and practical realization of it is still doubtful. It is extremely necessary to develop and implement appropriate mechanisms for ensuring effective interaction between the subjects of prevention and counteraction to domestic violence, in particular, it is necessary to adopt a number of by-law normative legal acts, in which the interaction details between actors, the algorithm of authorized actors actions; a form of documentation that is compiled in response to domestic violence cases.

In addition, it is important that the specialists who take measures in the field of prevention and counteraction to domestic violence systematically receive appropriate professional training taking into account the gender aspects of the prevention and detection of such violence, aimed in particular at the destruction of gender stereotypes and the formation of zero tolerance to any manifestations of domestic violence.

Key words: domestic violence, types of domestic violence, risk assessment, urgent prohibition, restrictive prescription, actors involved in the prevention and counteraction of domestic violence.

Домашнє насильство залишається однією з надзвичайно поширених форм порушення прав людини, від якого страждають найбільш уразливі групи населення (діти, жінки, які перебувають у стані економічної, психологічної чи іншої залежності від чоловіків, інтимних партнерів або батьків, особи з інвалідністю, похилого віку та інші).

Про розповсюдженість домашнього насильства свідчать результати дослідження «Економічні наслідки на-

сильства щодо жінок в Україні» UNFPA Представництва Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні, згідно з якими 1,1 млн жінок на рік зазнають фізичного і сексуального насильства; щороку від гендерно-зумовленого, зокрема й домашнього, насильства гине близько 600 українських жінок (для прикладу, від воєнних дій – 174 особи). Слід підкреслити, що лише 15,9% постраждалих від гендерно-зумовленого насильства жінок зверта-

ються по допомогу до правоохоронних органів, а вартість послуг, пов'язаних із реагуванням на насильство в Україні, становить близько 14 млн грн на рік. Сукупні економічні втрати суспільства через насильство щодо жінок складають 208 млн грн на рік [1].

Згідно зі статистичною інформацією за 2017 р., по допомогу до поліції звернулися близько 111 тис. осіб, які постраждали від насильства в сім'ї. Майже 70% жінок знають різних форм знущань і принижень. Крім того, за даними Міністерства внутрішніх справ, 23% тяжких насильницьких злочинів відбуваються в родинах. Однак точну кількість жертв насильства важко визначити, бо далеко не всі постраждали звертаються по допомогу [2].

Наша держава не один рік відкладала прийняття нового закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству», та 07 грудня 2017 р. його було прийнято, що можна вважати одним із перших кроків до ратифікації Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Так, прийняття вказаного закону в рамках Конвенції та ратифікація самої Конвенції може дійсно вивести гарантування прав людини в Україні на вищий рівень. Однак після прийняття нового нормативно-правового акту завжди постає питання щодо реалій його впровадження та неухильності виконання його положень.

Мета цієї статті полягає в тому, щоб на підставі аналізу положень Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» виокремити нові тенденції протидії домашньому насильству та вірогідні проблемні аспекти впровадження нового законодавства.

Новоприйнятий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає домашнє насильство як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняється в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [3].

Новий Закон, як і попередній, виокремлює чотири форми домашнього насильства – фізичне, психологічне, сексуальне, економічне, розкриваючи сутність яких, законодавець надає більш детальний перелік діянь, які підпадають під той чи інший вид насильства.

Наприклад, якщо раніше поняття фізичного насильства розкривалося через умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності, то в новому законі до даного переліку додано: ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших порушень насильницького характеру.

До поняття ж психологічного насильства, крім словесних образ, погроз, приниження, переслідування, залякування та інших діянь, які викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи, законодавець додав контроль у репродуктивній сфері.

Розширено також поняття сексуального насильства, до якого наразі включено діяння сексуального характеру, вчиненого стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також

інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у т. ч. вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Щодо економічного насильства, слід зазначити, що до його проявів законодавець додав: умисне залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг із лікування чи реабілітації, заборону працювати, заборону навчатися або примушування працювати.

Також важливо звернути увагу на переваги прийняття Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»:

1. Розширення кола осіб, які підпадають під дію законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству незалежно від факту спільного проживання (зокрема, подружжя; колишнє подружжя; наречені; мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя); особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти; особи, які мають спільну дитину (дітей); батьки (мати, батько) і дитина (діти); дід (баба) та онук (онучка); прадід (прабаба) та правнук (правнучка); вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка); рідні брати і сестри; інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онучка); діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими; опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням; прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя).

2. Дитина, яка є свідком домашнього насильства, має визнаватися постраждалою від такого насильства і, відповідно, будь-які дії, що вчиняються щодо дитини, базуються на принципах, визначених Конвенцією ООН про права дитини, Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, Європейською конвенцією про здійснення прав дітей та законодавчими актами України у сфері захисту прав дитини.

3. Поліцейські можуть анулювати дозволи на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучати у них зброю та боєприпаси у порядку, визначеному законодавством.

4. Удосконалення системи спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству.

- 4.1. Поліція має право виносити термінові заборонні приписи стосовно кривдників (терміном до 10 днів), які, окрім іншого, передбачатимуть зобов'язання кривдника залишити місце проживання постраждалої особи, навіть якщо житло, у якому вона проживає, є власністю кривдника. Відтепер шукати притулок має не особа, яка постраждала від домашнього насильства, а кривдник.

- 4.2. Постраждала особа має право звернутися у цивільному порядку до суду із заявою про винесення обмежувального припису терміном до 6 місяців. За наслідками розгляду даної заяви суд може не лише заборонити кривднику спілкуватися із постраждалою особою, але й наблизитися до неї та змусити покинути місце її проживання. Тобто, обмежувальний припис – це встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи (зокрема, заборона перебувати в місці спільного проживання з постраждалою особою; усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи; обмеження спілкування

з постраждалою дитиною; заборона наблизитися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць, що часто відвідуються постраждалою особою; заборона як особисто, так і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею; заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку як особисто, так і через третіх осіб).

Варто зазначити, що терміновий заборонний припис та обмежувальний припис є дуже важливими заходами, які надають більш дієвих повноважень співробітникам поліції та соціальним службам, діяльність яких спрямована на захист прав постраждалої особи.

Тож наразі важливим є налагодження реальних механізмів впровадження спеціальних заходів реагування та їх виконання.

4.3. Важливо відзначити, що, відповідно до внесених змін, ст. 39-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) передбачає направлення на проходження програми особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі [3]. У разі вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі суд під час вирішення питання про накладання стягнення за адміністративне правопорушення має право одночасно вирішити питання про направлення особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, на проходження програми для таких осіб, передбаченої Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» чи Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Кривдника може бути направлено на проходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство, судом на строк від 3 місяців до 1 року. Раніше повноваження щодо направлення на корекційні програми належало співробітникам Національної поліції.

Також слід підкреслити, що, відповідно до змін в законодавстві, за непроходження програми для кривдників передбачається кримінальна відповідальність [4].

5. Розширення кола суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, серед яких:

5.1. Спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, до яких належать: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у т. ч. їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

5.2. Інші органи та установи, на які покладені функції зі здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: служби у справах дітей; уповноважені підрозділи Національної поліції України; органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти; органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я; центр із надання вторинної правової допомоги; суди; прокуратура; уповноважені органи з питань PROBACII.

Органи управління освіти, які раніше не належали до суб'єктів реагування на домашнє насильство, наразі повинні: 1) включати до навчальних програм питання запобігання та протидії домашньому насильству; 2) здійснювати

підготовку фахівців у даній сфері. Крім того, у разі виявлення педагогами факту домашнього насильства щодо дитини чи отриманні повідомлення про такий факт, вони зобов'язані повідомити про це службу у справах дітей та Національну поліцію не пізніше 1 доби, а також організувати роботу практичного психолога та/або соціального педагога з постраждалою дитиною.

Так само до суб'єктів реагування на домашнє насильство не належали і працівники закладів охорони здоров'я, які, відповідно до нового закону, повинні повідомляти місцевій владі та Національній поліції про факти ушкодження, які постраждала особа могла отримати внаслідок домашнього насильства. Якщо постраждалою особою є дитина, медичні працівники також повинні повідомити службу у справах дітей. У разі виявлення медичним працівником ушкодження «кримінального характеру», він повинен скерувати постраждалого пройти медичне обстеження, результати якого мають бути задокументовані у затвердженому порядку, а у разі виявлення ушкоджень статевого органу – на ВІЛ-тестування.

5.3. Загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб. До загальних служб підтримки постраждалих осіб належать заклади, які надають допомогу постражданим особам: центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; притулки для дітей; центри соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка); центри соціально-психологічної допомоги; територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг); інші заклади, установи та організації, які надають соціальні послуги постражданим особам.

До спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб належать: притулки для постраждалих осіб; центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб; кол-центр із питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей; мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постражданим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі; а також заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від насильства за ознакою статі.

Загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб повинні приймати і розглядати заяви від постраждалих або їх представників про отримання допомоги, зокрема соціальних послуг, для осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Дані служби також повинні повідомляти органи місцевої влади і поліцію про факт домашнього насильства у разі, якщо постраждалий дав на це добровільну згоду, крім випадків вчинення насильства щодо дітей та недієздатних осіб або виявлення актів насильства, яке має кримінальний характер. Якщо домашнє насильство сталося щодо дітей, мають повідомити службу у справах дітей і поліцію не пізніше 1 доби. За потреби такі служби повинні надавати притулок постражданим особам.

Також Законом передбачено створення кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей. Даний кол-центр утворюється центральним органом виконавчої влади та забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належить до сфери його управління та діє на основі положення, затвердженого цим органом. Кол-центри мають бути державною установою, що матиме територіальні відділення в усіх регіонах України.

5.4. Крім того, аналізуючи Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», слід звернути увагу на створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Це автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для збирання, реєстрації, нако-

пичення, знеособлення і знищення визначених Законом даних про випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі. До реєстру потрапляють дані про особу, яка повідомила про випадок домашнього насильства, кривдника, постраждалу від насильства особу та про обставини випадку такого насильства.

Важливо, що персональні дані про особу, яка повідомила про випадок домашнього насильства, та постраждалу особу зберігаються у Реєстрі за їх згодою, а персональні дані кривдника зберігаються обов'язково. Однак, якщо особу, обвинувачену в домашньому насильстві, виправдають, інформація про неї буде стерта з реєстру [3].

Також важливо зазначити, що Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачає взаємодію служб, які запобігають та протидіють домашньому насильству, зокрема вони повинні: взаємно обмінюватися інформацією у разі виявлення фактів домашнього насильства не пізніше 1 доби (раніше було 3 доби) з дотриманням вимог конфіденційності та захисту персональних даних; разом реагувати на домашнє насильство, розробляти і виконувати програми для кривдників та програми з запобігання та протидії домашньому насильству.

6. Розширення підстав реагування на випадки домашнього насильства. Відтепер поліцейський уповноважений реагувати на випадок домашнього насильства не лише за заявою постраждалої особи, а й з урахуванням оцінки ризиків, тобто самостійно визначати вірогідність продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи [3].

7. Посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства.

Окрім Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Верховною Радою України було ухвалено і Закон «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». Нові закони передбачають більш жорсткі покарання для кривдників, зокрема Кримінальний кодекс України доповнено ст. 126-1, яка визначатиме домашнє насильство як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо теперішнього чи колишнього подружжя або особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких до них відносинах, що призводить до фізичних або психічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, що передбачає покарання у вигляді обмеження волі на строк до 5 років або позбавлення волі на той самий строк [4].

Також змін зазнала і ст. 173-2 КУпАП, яка тепер передбачає відповідальність за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування у вигляді накладення штрафу, громадських робіт або адміністративного арешту [3].

На жаль, до санкції даної статті знову повернулися штрафи як вид стягнення за вчинення домашнього насильства. Слід погодитися з думкою науковців, які справедливо зазначають, що застосування штрафів до правопорушників, котрі вчинили домашнє насильство, не є ефективним, оскільки дана санкція впливає не на правопорушника, а на його сім'ю в цілому або ж на жертву, оскільки штраф сплачується або із сімейного бюджету, або з кишені самої жертви, якщо правопорушник ніде не працює [5, с. 51]. Тому застосування такого заходу адміністративного примусу, як штраф, не є ефективним щодо кривдника та не сприятиме його перевихованню та попередженню повторного вчинення правопорушення.

Із вищевикладеного вбачається, що ряд заходів, спрямованих на захист жертв домашнього насильства, зазначених у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», вдосконалюють попередні. Однак відкритим залишається питання щодо того, як вони реалізовуватимуться на практиці.

Підсумовуючи, варто зазначити, що необхідність та доцільність внесення змін до законодавства України з питань запобігання та протидії домашньому насильству не викликає сумнівів, проте їх зміст та форма потребують певного доопрацювання.

Так, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачає певний механізм взаємодії суб'єктів протидії домашньому насильству, однак якість його функціонування та практична реалізація поки що є сумнівною. Вкрай необхідними є розробка та впровадження належних механізмів забезпечення ефективної взаємодії між суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема слід прийняти ряд підзаконних нормативно-правових актів, у яких більш детально розкрити сутність взаємодії між суб'єктами, алгоритм дій уповноважених суб'єктів, форми документів, які складаються під час реагування на випадки домашнього насильства.

Крім того, важливо щоб фахівці, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, систематично проходили належну професійну підготовку з урахуванням гендерних аспектів із питань запобігання та виявлення такого насильства, спрямовану, зокрема, на руйнування гендерних стереотипів та формування нульової толерантності до будь-яких проявів домашнього насильства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дослідження «Економічні наслідки насильства щодо жінок в Україні»: UNFPA Представництво Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні. URL: <http://www.unfpa.org.ua/news/747.html>.
2. Статистика домашнього насильства в Україні. URL: <https://tvi.ua/novini/stala-vidoma-smertna-statistika-viddomashnogonasilstva.html>.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 р. № 2229-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
4. Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06 грудня 2017 р. № 2227 VIII. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59648.
5. Волощук А.М., Ярмачі Х.П., Ковальова О.В. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї: монографія. Одеса: ОДУВС, 2013. 218 с.